

Om het eerste vers van de Bijbel

Grote ophef over de vertaling van het tweede woord in de Bijbel. Het Hebreeuwse woord ‘bara’ zou altijd verkeerd opgevat zijn. Er staat in Genesis 1:1 niet dat God de hemel en de aarde schiep, maar dat Hij ze scheidde.

Op zo’n moment vraagt men zich af wat erger is. De manier waarop een beginnende professor zich voor het front van de wetenschap trachtte te profileren met een nieuwe exegetische vondst die bij nader inzien helemaal niet zo nieuw is. Of de sensationele wijze waarop de media zich hiervan meester maakten alsof dankzij deze ‘vondst’ nu het scheppingsgeloof van de orthodoxe christenen ‘omvalt’. Bijbelwetenschap werd in de liberale pers ineens voorpagina nieuws.

Wat is er aan de hand? Op 9 oktober deed dr. Ellen J. van Wolde haar intrede als hoogleraar exegese van het Oude Testament en bronteksten van het jodendom aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Zij wijdde haar inaugurele oratie aan een analyse van Genesis 1, speciaal de eerste verzen, die volgens haar altijd verkeerd vertaald zijn.

In den beginne

Om te beginnen het ‘in den beginne’. Het woord dat hiervoor in het Hebreeuws staat (beresjiet) mist het lidwoord. Dat betekent volgens mevrouw Van Wolde dat het gaat om het begin van wat er vervolgens gezegd wordt. Dus niet om het begin als een absoluut begrip, het begin van de wereldgeschiedenis, het begin van de tijd, zoals ‘in den beginne’ gewoonlijk uitgelegd wordt, maar om het begin van de schepping. Het gaat niet over ‘scheppen aan het begin’, maar over ‘het begin van het scheppen’. Over deze kwestie is al van overlang discussie onder de oudtestamentici. Bij het oude standpunt vertaalt men vers 1 als een zelfstandige zin. Zo doen met de Statenvertaling verreweg de meeste vertalingen, ook de NBG-vertaling van 1951, de Groot Nieuws Bijbel, de Willibrordvertaling en de Nieuwe Bijbelvertaling (al geeft de laatste het andere standpunt wel in een voetnoot als een mogelijk alternatief).

Wie het standpunt van mevrouw Van Wolde is toegedaan, vertaalt de verzen 1 – 3a als één zin, met vers 2 als tussenzin. Dat is tot nu toe, zover wij konden nagaan, alleen in de Leidse Vertaling (1899) gebeurd. Deze vertaling luidt: ‘Toen God een aanvang maakte met de schepping van hemel en aarde – de aarde was woest en vormeloos, duisternis heerschte op den oceaan, en Gods geest dekte het water – sprak God: Er zij licht.’ Nieuw is de wijze waarop prof. Van Wolde vertaalt, dus niet. Zij beroept zich op een ‘sluitende grammaticale uitleg’ die Richard Holmstedt in 2008 van deze kwestie zou hebben gegeven, waardoor voor haar nu vast staat dat ‘in den beginne’ niet over een absoluut begin in de tijd spreekt.

Voor ons krijgt de zin, op deze wijze vertaald, een lengte en ingewikkeldheid die voor het Hebreeuws van het Oude Testament zeer ongebruikelijk is en men zeker niet als openingszin van de Schrift zou verwachten.

Scheppen of scheiden

In alle bijbelvertalingen gaat men ervan uit dat het woord bara ‘scheppen’ betekent. Scheppen wordt dan opgevat als: iets maken dat tevoren niet bestond, iets voortbrengen uit niets door Goddelijke kracht. Mevrouw Van Wolde meent echter dat bara, dat zeven maal in Genesis 1 – 2:4a voorkomt, daar de betekenis heeft van ‘scheiden’. Dat betekent *niet*, dat zij ontkent dat in Genesis 1 – 2:4a over scheppen gesproken wordt. Die conclusie is geheel ten onrechte door de sensatiepers getrokken. Want zij wijst erop dat in dat gedeelte acht maal het werkwoord asa gebruikt wordt (‘maken’) om het scheppen van iets nieuws te beschrijven: God maakte het uitspansel, God maakte die twee grote lichten, enz. Zij handhaaft dus dat het werkwoord asa uitdrukt datgene wat we met scheppen bedoelen.

Waarom wil ze dan bara niet door ‘scheppen’ vertalen, maar stelt ze ‘scheiden’ voor? Ook deze gedachte is niet nieuw. Taalkundigen kwamen op grond van vergelijkende studies van andere oosterse talen al lang geleden tot de veronderstelling, dat de oorspronkelijke betekenis van bara ‘splitsen’, ‘scheiden’ zou zijn. Bij de vermaarde Duitse hebraïcus Wilhelm Gesenius (19^e eeuw) is dat bijvoorbeeld te vinden. Ja, de Statenvertalers waren hiermee bekend. In Joz. 17:15 en 18 alsmede in Ez. 23:47 zagen zij hetzelfde werkwoord bara in de (intensievere) piëel-vorm. Zij vertaalden die piëel-vorm daar door ‘afhouwen’, resp. ‘nederhouwen’. Maar dat was voor vrijwel niemand reden om voor de qal-vorm af te wijken van de gebruikelijke vertaling ‘scheppen’. Twee willekeurige studies waar de gedachtegang van mevrouw Van Wolde ten aanzien van de eerste drie verzen van Genesis is terug te vinden, zijn de dissertatie van de latere Utrechtse lector H.A. Brongers ‘De scheppingstraditie bij de profeten’ (1945) en de exegetische studie van Genesis 1 van P. Beauchamp ‘Création et séparation’ (1969).

Argumenten

Nu is het altijd mogelijk dat nieuwe argumenten aanleiding zijn om een oude, afgewezen vertaalmogelijkheid alsnog voor het voetlicht te halen. Prof. Van Wolde komt met een aantal argumenten. In de eerste plaats heeft zij wat zij noemt de valentiestructuur van het zevenvoudige bara in Gen. 1:1 – 2:4a onderzocht. Dat komt erop neer dat zij uit de manier waarop het woord in het tekstverband voorkomt een veronderstelling opbouwt over de betekenis. Haar conclusie is dat bara in dit bijbelgedeelte niet ‘scheppen’, maar ‘scheiden’ betekent. Daarbij loopt ze in feite vast bij de schepping van de mens (vers 27) waar ze komt tot de gewrongen vertaling: ‘God scheidde de mens, die (in) zijn beeld is, van zichzelf; die (in) het beeld van God is, scheidde hij van zichzelf; hij scheidde hen in mannelijk en vrouwelijk.’

De aldus verkregen opvatting bara = scheiden heeft prof. Van Wolde vervolgens getoetst aan andere bijbelse en buitenbijbelse gegevens. Zij begint met de laatste en noemt daarvoor ‘ten minste zeven Mesopotamische teksten over het begin van de kosmos die dateren uit de periode voor of ten tijde van het ontstaan, de redactie en overlevering van Genesis 1’. In deze scheppingsverhalen der oude Sumeriërs en Akkadiërs is de eerste handeling van de godheid dat hij de hemel en de aarde scheidt. Conclusie van mevrouw Van Wolde: ‘Genesis 1:1 blijkt onmiskenbaar in dit patroon te passen.’

Dit argument zal alleen indruk maken op hen die ook van mening zijn, dat het scheppingsverhaal van Genesis ontstaan is in dezelfde tijd als deze Babylonische gedachtespinsels, onder invloed daarvan of in elk geval als reactie daarop. We komen daarop nog terug.

Vergissing

Volgende toetsingen zijn dat het Hebreeuws andere werkwoorden heeft om Gods scheppend handelen te beschrijven, zoals asa ‘maken’ en yasar ‘vormen’ (SV: ‘formeren’). Het gewicht van dit argument ontgaat mij.

Prof. Van Wolde wijst voorts op ‘het opvallende feit’ dat in de Hebreeuwse Bijbel het woord ‘schepper’ nooit wordt uitgedrukt door het tegenwoordig deelwoord van bara, maar altijd door dat van andere werkwoorden zoals yasar, asa en pa-al. Hier moet sprake zijn van een opmerkelijke vergissing. In Jes. 40:28; 43:1, 15, alsmede in Pred. 12:1 is wel degelijk bara gebruikt.

Als laatste test voor de toetsing van haar hypothese noemt zij het gebruik van de term bara in de Bijbel buiten Genesis 1 en 2. Men zou dat als eerste hebben verwacht. Bara in de qal-vorm komt 48 maal in het Oude Testament voor, waarvan zeven maal in Genesis 1 en 2. Bij nagenoeg alle zal de keuze tussen ‘scheppen’ en ‘scheiden’ onmiddellijk op ‘scheppen’ vallen. Zie bijvoorbeeld Ex. 34:10. Ps. 51:12 (!!); 89:48; 104:30; 148:5. Pred. 12:1. Jes. 4:5; 40:26; 43:1, 7, 15; 54:16; 57:19; 65:17, 18. Jer. 31:22. Ez. 28:13, 15. Amos 4:13.

Wat doet mevrouw Van Wolde? Zij laat al deze teksten rusten en beperkt zich tot twee voorbeelden, Num. 16:30 en Jes. 45:6, 7. In de eerste tekst luidt de gangbare vertaling ‘wat nieuws scheppen’ (zie daarbij de kanttekening). Hier vertaalt zij: ‘als JHWH een scheiding maakt’. Dat dit hier goed uitkomt, zijn wij geneigd een toevalligheid te noemen die natuurlijk niet opweegt tegen al de andere teksten waar bara voorkomt. In haar andere voorbeeld is haar argument, dat de Heere de duisternis en het kwade toch niet kan hebben geschapen. We kunnen in dit verband op deze zaak niet nader ingaan en verwijzen naar de kanttekening en bijbelverklaringen.

Conclusie: de argumenten voor de door prof. Van Wolde voorgestelde vertaling van bara door ‘scheiden’ in plaats van ‘scheppen’ is allerminst overtuigend.

Schepping uit niets

Nu zal iemand zeggen: Maar is een dergelijk verschil van inzicht over de vertaling van het woord bara dan van zo grote betekenis? Mevrouw Van Wolde ontkent toch niet dat in Genesis 1 gesproken wordt over Gods scheppend handelen? En het is een onmiskenbaar feit dat in Zijn scheppingswerk het scheiden een belangrijke plaats inneemt. Verschillende malen wordt daar immers melding van gemaakt: de Heere maakte scheiding tussen licht en duisternis (vers 4 en 5), tussen wateren en wateren (vers 6 en 7), tussen de dag en de nacht (vers 14). Daar wordt in het Hebreeuws het werkwoord badal gebruikt. Men kan zeggen dat Genesis 1 voor scheiden (scheiding maken) het woord badal kent met daarbij de twee objecten waartussen scheiding gemaakt wordt.

Maar er is meer aan de hand. Met haar keuze voor de vertaling ‘In het begin waarop God de hemel en de aarde scheidde’ laat prof. Van Wolde zien hoe zij over scheppen denkt. In het begin van dit artikel definieerden wij scheppen als: iets maken dat tevoren niet bestond, iets voortbrengen uit niets door Goddelijke kracht. Het eerste onderschrijft mevrouw Van Wolde, het tweede ontkent zij.

De creatio ex nihilo (schepping uit niets) is hiervoor al eeuwenlang de benaming. Men zie bij deze uitdrukking overigens wel kanttekening 2 op Gen. 1:1. Er wordt mee bedoeld dat er vóór de schepping buiten God niets bestond, geen hemel, geen aarde, geen ‘eeuwige stof’. Hij heeft door alleen te spreken alle dingen in het aanzijn geroepen. Hij spreekt en het is er; Hij gebiedt en het staat er, Ps. 33:6 en 9; 148:5. Jes. 48:13. Hij heeft alles gemaakt, de hemel, de hemel der hemelen en al hun heir, de aarde en al wat

daarop is, de zeeën en al wat daarin is, Neh. 9:6. Ex. 20:11. Alle dingen zijn door Hetzelve gemaakt, Joh. 1:3. Kol. 1:16, 17. Openb. 4:11. God zou geen God zijn, wanneer er ook maar iets zou bestaan of zou hebben bestaan dat niet door Hem geschapen zou zijn.

Zeemonsters

Deze waarheid wordt door mevrouw Van Wolde ontkend. Haar voorstelling is, dat hemel en aarde al bestonden voor het begin van Gods scheppingswerk. Zij worden in het eerste vers van Genesis niet geschapen, maar gescheiden. Vers 2 beschrijft volgens haar de situatie voordat Hij met dit scheiden begon. De aarde bestond al, maar was bedekt met water. Er was een enorme watermassa (tehoom, de afgrond van vers 2), waarin reeds grote zeemonsters (tanninim) leefden.

Dat laatste leidt zij af uit een verschil tussen de verzen 20 en 21. In vers 20 wordt gesproken over de schepping van de vissen en de vogels. In vers 21 gaat het volgens haar niet over scheppen, maar over scheiden en wordt dus gezegd dat de tanninim, de vissen en de vogels worden gescheiden. De tanninim (de Statenvertalers zetten dit woord over met 'walvissen') worden niet genoemd in vers 20 en zijn dus niet geschapen, aldus mevrouw Van Wolde. Zij omschrijft de tanninim als zeemonsters of als bewoners van de tehoom of onderaardse wateren, die dus al voorafgaande aan de schepping bestonden. Het een en ander komt alweer overeen met de gedachten over het ontstaan van de wereld bij de Mesopotamische volken.

De schepping krijgt dan het karakter van het aanbinden van de strijd tegen demonische machten van de onderwereld. In Genesis 1 heerst daarentegen een majesteitelijke rust. En God zag al wat Hij gemaakt had, en zie, het was zeer goed.

We laten dan nog maar rusten dat prof. Van Wolde de meervoudsvorm Elohim, alsmede het 'Laat Ons mensen maken, naar Ons beeld, naar Onze gelijkenis' als polytheïsme beschouwt ('een hemelse vergadering van goden'). Waarom niet in het licht van het gehele getuigenis der Schrift de schepping zien als het werk van de drie-enige God?

Hypothese

De visie van mevrouw Van Wolde berust wezenlijk op de hypothese, dat 'het ontstaan, de redactie en overlevering van Genesis 1' gesitueerd moeten worden in een relatie van afhankelijkheid van het Babylonisch gedachtegoed.

Alsof het scheppingsverhaal niet reeds lang vóór de ballingschap aan de Israëlieten bekend was, alsook de zevendaagse week, die op de scheppingsdagen is gegrond. Wij houden het bij de uitspraak van H. Bavinck: 'Veeleer pleit alles ervoor, dat wij in Genesis een traditie bezitten die van de oudste tijden afkomstig is, bij de andere volken allengs is verbasterd, en door Israël in haar zuiverheid is bewaard' (Gereformeerde Dogmatiek, 4^e druk, 1928, II, 439).

Door het geloof verstaan wij dat de wereld door het woord Gods is toeberaid, alzo dat de dingen die men ziet, niet geworden zijn uit dingen die gezien worden, Hebr. 11:3.

L. M. P. Scholten

(StandVastig december 2009, p. 24-27)

Kaders bij 'Om het eerste vers van de Bijbel'

Genesis 1:1 – 3a (Statenvertaling)

In den beginne schiep God den hemel en de aarde.

De aarde nu was woest en ledig, en duisternis was op den afgrond; en de Geest Gods zweefde op de wateren.

En God zeide: Daar zij licht.

Genesis 1:1 – 3a (vert. prof. Van Wolde)

In het begin waarop God de hemel en de aarde scheidde,

en de aarde ongegrond was en zonder fundament,

en duisternis over de diepte lag,

en Gods adem zwevende was over de wateren,

zei God: 'Er zij licht'.